

meréséhez, továbbá a magyar diplomatika is sokat nyert vele. Csak remélni lehet, hogy a tervezett tudományos kommentárkötet nem sokat várhat magára.

SÜTTŐ SZILÁRD

Giampiero Brunelli, *La santa impresa, Le crociate del papa in Ungheria (1595–1601)*, Róma, Salerno editrice, 2018 (Collana „Aculei”, 32).

A Magyar Királyság történetének megismeréséhez elengedhetetlen külföldi hungarika-kutatók az utóbbi időben örömteli módon gyarapodnak, ehhez pedig – talán még nagyobb öröme okot adva – társul a külföldi kutatók éledő figyelme a Kárpát-medencében lezajlott események iránt. Természetesen esetükben a vizsgált korszakok kiválasztásánál a komoly nemzetközi jelenlét és beavatkozás a magyar eseményekbe katalizálja a kutatásokat. A tizenöt éves háború iránti érdeklődést is a Habsburg-uralkodók és a pápa magyar területen történő hadviselése és törökellenes politikája kelti fel.

Giampiero Brunelli, a San Raffaele egyetem (*Università Telematica San Raffaele*) előadója, számos tanulmányában foglalkozott a 16–17. századi pápai katonasággal, gyakran újszerű, társadalomtörténeti szemszögből közelítve a témához. Így került látóterébe a tizenöt éves háború, melynek a pápai állam hadseregének részvételével lezajlott három hadjáratát *La santa impresa, Le crociate del papa in Ungheria (1595–1601)* (A szent vállalkozás, A pápa keresztes hadjáratai Magyarország területén) című olasz nyelvű könyvében ismerteti.

A kiadvány kézreálló méretű, kartonborítója strapabíró, ugyanez az ellenállóság igaz a kötésre is, a recenziós példányon két olvasó sem tudott mély nyomot hagyni. A belívek tördelése, tipográfiai elrendezése is igényes, öröm kézbe venni és olvasni a könyvet. A szövegen kívül az olasz olvasók számára nélkülözhetetlen, fekete-fehér térkép található a könyvben, mely bemutatja a Kárpát-medence területén lévő felségterületeket az 1575-ös évben. Ezen felül a VIII. Kelemen síremlékének Esztergom ostromát megjelenítő részéről készült színes fénykép díszíti a könyvet, mely az utószó eszmeftuttatásához nyújt elengedhetetlen fogódzót.

A munka tartalma sem hagy kívánnivalót maga után. Az első részben Brunelli összefoglalja a törökök balkáni előrenyomulását és a magyar területeken megállapodásukat, ezen kívül már a tizenöt éves háború kirobbanásához vezető eseményeket és a harci cselekményeket megelőző diplomáciai tárgyalásokat is ismerteti. A második rész három fejezete egy-egy Gian Francesco Aldobrandini vezette hadjáratot mutat be; ezek egyenként tovább tagolódnak az előzményeket, a hadjáratok legjelentősebb összecsapásait és a pápai csapatok hazatérését taglaló alfejezetekre.

Mivel a háború kitöréséhez vezető eseményeket már az első részben megismerhette az olvasó, az 1595-ös hadjáratot ismertető fejezet első szakasza legfőképpen a pápai sereg toborzására, felszerelésére és magyar földre juttatására fókuszál; emellett Brunelli egy teljes alfejezetet szentel a hadvezér, Aldobrandini alakjának és az előkészületekben betöltött szerepének bemutatására. A részletes és egyben szemléletes leírásoknak köszönhetően képmellékletek híján is élesen tűnik elénk olvasás közben a pápai katona alakja és felszerelése. A későbbiekben a hadi készülődés alapos ismertetése mellett hangsúlyt kapnak a hadjáratok közt eltelt évek eseményei, így a három Aldobrandini-expedíció tökéletesen követhető eseménytörténeti ívbe kerül. A harcok leírásában (Esztergom bravúros elfoglalása Aldobrandini vezetésével, Pápa bevétele, Győr körülvétele majd a visszavonulás, Kanizsa tragikusan végződő ostroma) Brunelli kitűnő elbeszélői érzékről tesz tanúbizonyságot, a leírások lendülete már-már egy történelmi regény benyomását kelti. Erre egyébként szükség is van az eladhatóság végett, hiszen a szerző és a kiadó bevallottan a szélesebb közönségnek szánta a munkát, nemcsak a tudományos kutatóknak.

Az eseménytörténet ismertetése mellett fontos szerepet kap az erre súlyos, esetenként végzetes hatással bíró vezérkari kapcsolatok elemzése is. Brunelli tehát nem válik hűtlenné a társadalom-

tudományi megközelítésmódhoz. Ennek a módszernek köszönhető, hogy az olvasó bepillantást nyerhet a pápai állam arisztokráciájának körébe. Az ő fennhőzásukat mindennél jobban példázza a Kanizsa falai alatt fővezérét vesztett sereg vezetőin eluralkodó rangkorság és engedetlenség a tapasztalt és tehetséges, ám alacsonyabb származású főtisztek felé, ami végül az ostrom szerencsétlen kimenetelének egyik oka lett. A szerző tágabb nézőpontból a nemzetközi erőfeszítéseket megmérgező, a Magyar Királyság sorsának javulását hátráltató Habsburg–itáliai, katolikus–protestáns ellentéteket is kellőképp megvilágítja, ami kíméletlenül teszi nyilvánvalóvá, hogy az alig kétszáz éve még virágzó középhatalom a környező államok politikai eszközévé vált.

Brunelli kiemeli, hogy a Szentszék a korban szokatlan figyelmet szentelt az egyes katonák nyilvántartására, amely anyagi érdeke volt a zsoldfizetés miatt. Természetesen a rendszeres sereg-szemlék és pontos névsorok ellenére is bőségesen akadnak példák a disszidensek, halottak fizetésének felvételére. Azonban a Vatikánban fennmaradtak listák a halottakról és sebesültekről, utóbbiak esetében a sebesülés jellegével együtt, amelyek valóban egyedülálló forráscsoportot alkotnak. A jegyzékek adataiból előtűnő emberi áldozat, továbbá a jelentésekben olvasható olyan rendkívüli személyiségek, mint a kanizsai török kitérésnek elsőként ellenszegülő Riminiből származó közkaptona, illetve az arisztokrácia részéről cserbenhagyott, sőt gyakran hátráltatott kitűnő szakemberek – Flaminio Delfini *mastro di campo* és Federico Ghislieri hadmérnök – kitaró harca élesen ellenpontozzák a vezérkar hangadóinak szakmai és emberi hitványságait. Így mindezek rávilágítanak arra, hogy a csupán átmeneti sikerekkel, ugyanakkor hatalmas kudarcokkal járó három expedíció mögött micsoda emberi erőfeszítés állt.

A *La santa impresa* hadjáratokat ismertető részei hihetetlenül adatgazdagok. A szerző forrásai elsősorban a vatikáni könyv- és levéltár állományából származnak. Bár Florio Banfi három részes cikksorozatában a *Hadtörténelmi Közlemények* lapjain ismertette Aldobrandini hadjárait a vatikáni, római és bécsi források alapján, Filippo Brancucci pedig a sikertelen kanizsai ostromra vonatkozó vatikáni levéltári anyagot adta közre, a három hadjáratot egyszerre feldolgozó monográfia nem született Brunelli könyve előtt. Az adatgyűjtés során Brunelli új forráscsoportokat is bevont a kutatásba. Egyrészt a vatikáni gyűjtemények Banfi és Brancucci munkáiban nem használt állagait és dokumentumait (pl. az említett veszteséglisták), másrészt eddig az Aldobrandini-expedíciók szempontjából kiaknázatlan családi- (Orsini-levéltár, Róma), egyházi- (a domonkos-rendi Biblioteca Casanatense és a jezsuita levéltár, Róma), egyetemi- (bolognai egyetemi könyvtár) és városi gyűjtemények (Véence, Firenze) anyagait is felhasználta. Ezen felül a hadjáratok eseményeiről írt röplapokon terjedő tudósításokat és a törökellenes irodalmi forrásokat is felhasználja, ezzel élettől telibbé téve a szöveget, ami újfent a műveltebb nem történész olvasók megragadását is segíti. A szakirodalmi és forrásmegjelölő hivatkozások végjegyzetbe kerültek, amit szintén a nem szakmabeli célközönség igényei indokolnak, de mivel túlnyomórészt ez a primer források (Aldobrandini-levelek, a pápai hadbiztosok és nunciusok jelentései, katonai traktátusok stb.) azonosítására szolgál, az olvasás egyáltalán nem hátráltatja. Külön ki kell emelni, hogy Brunelli felhasználta a kortárs magyar szakirodalmat, és nem is csak az idegen nyelven megjelent munkákat.

Összefoglalva elmondható, hogy egy külsejében-belsejében igényes könyvvel lett gazdagabb a tudományos közösség; Brunelli munkája egyszerre szolgál alapvető szakirodalomként a tizenöt éves háború megismeréséhez és útmutatóként a további kutatásokhoz.

(Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-3-I-PPKE-23 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.)